

על משמר השבת

ההד העצום שיצא לחוברת "על משמר השבת" א' הקנה לה מוניטין. החוברת העוסקת בשימוש בשבת במקררים, מקפיאים, ברי מים ומיני ברים, התפרסמה באלפי עותקים בארץ ובתפוצות והקנתה בהירות רבה בנושאים אלו, לצמאי דעת ומבקשי האמת. רבים וטובים מפצירים בנו מי יראנו טוב, ועודם מצפים לצאתם לאור של חוברות נוספות בעוד נושאים הלכתיים.

להלן מוגש לפניכם פרק נוסף במתכונת 'על משמר השבת'

קומקומים, מיחמים ביתיים, ותרמוסים חשמליים

לתוך המים החמים וגורמת לבישולם¹.

בכל המיחמים שנבדקו ואושרו על ידי המכון המדעי טכנולוגי להלכה בוצעו בדיקות מעמיקות על מנת לוודא כי המים שבצינורית מתבשלים אף הם מערב שבת ומגיעים לחום שוודאי היד סולדת בו (60 מעלות צ' ומעלה) וגם במשך השבת אינם מתקררים ויורדים מתחת לטמפרטורה זו אף לאחר שהות ממושכת בתוך המדיד, כך שהשימוש בהם מותר לכתחילה גם לבני עדות המזרח ההולכים לאור פסקי מרן המחבר בשו"ע (עיין שו"ע או"ח שי"ט ובמ"ב שם סק"ד וסקצ"ט)

המשאבה החשמלית:

בהרבה מן המיחמים כיום, קיימת משאבה חשמלית, האסורה כמובן בשימוש בשבת. אלא שההרגל עשוי לגרום חלילה לשימוש בה בשוגג.

במיחמים המאושרים על ידנו, כאשר מועבר המיחם למצב "שבת" ננעלת אוטומטית המשאבה החשמלית ונותרת רק המשאבה המכנית.

צינור הגומי שבתחתית המשאבה:

ברבים מן המיחמים בעלי המשאבה החשמלית קיים צינור גומי קטן בתחתית המשאבה. המים שנאגרו בו אינם מתחממים בדרך כלל, ואף במקרה שכן, הם ממהרים להתקרר.

במיחמים כגון אלו אנו דורשים בהוראות המצורפות לאישור ההלכתי להוציא מערב שבת - אחר ההרתחה - כמות של כשליש כוס מים כדי לרוקן את צינור הגומי מהמים שלא התבשלו.

בני עדות המזרח נדרשים גם בשבת טרם כל צריכת מים מהמיחם, להוציא ממנו כמות של כשליש כוס מים (=כמות המים שבצינורית שהספיקו להתקרר וכבר אינם יס"ב) ולשפכם.

בורר:

במיחמים ובתרמוסים חשמליים המאושרים על ידנו אין מסננת כלל (וזאת משום שהאבנית בד"כ צפה ואילו הברז והמשאבה מוציאים את המים מלמטה) כך שאין בהם חשש בורר כלל.

להלן שורת הבעיות הקיימות כיום בשימוש בשבת במיחמים (מיחמי המתכת הוותיקים) ובתרמוסים (מיחמים בעלי גוף פנימי מנירוסטה וגוף חיצוני מפסלטיק/נירוסטה) השונים, וכן בקומקומים חשמליים (המצויים לשימוש שגרתי בימות החול להרתחה חוזרת ונשנית) במקצתם או בכולם, יחד עם הדרכים להתמודד עמן, והכל בצורה תמציתית, ברורה ומובנת, השווה לכל נפש.

לצד כל אחת מן הבעיות, יוסבר באותיות מודגשות המענה והפתרון המושלם במיחמים ובקומקומים שבאישור המכון המדעי טכנולוגי להלכה, כאשר עם המעבר למצב "שבת" נפתרות מאליהן כל הבעיות, אחת לאחת, וניתן להשתמש במיחמים ובקומקומים אלו בשבתות ובחגים ללא כל הגבלה וללא כל חשש.

מיחמים ביתיים ותרמוסים חשמליים:

הפעלת גוף החימום באמצעות התרמוסטט:

בכל מיחם ותרמוס קיים תרמוסטט המבקר את חום המים. בכדי שלא יישרף גוף החימום, מפעיל אותו התרמוסטט רק כאשר טמפרטורת המים מתחת לרמה מסוימת. כל הוצאת מים מהמיחם בשבת מכניסה במקומם אויר קר, אשר בעקבותיו עלול התרמוסטט בתנאים מסוימים לגרום להפעלת גוף החימום.

גם במיחמים בעלי מצב "שבת" ושמידת חום יתכן כי התרמוסטט אינו מושבת לחלוטין ובמצבים מסוימים של הוצאת מים והכנסת אויר קר, הוא עלול להיכנס לפעולה ולהפעיל את גוף החימום.

במיחמים המאושרים על ידי המכון המדעי טכנולוגי להלכה שובת התרמוסטט לחלוטין במצב "שבת" והמיחם עובר למצב שמירת חום קבוע בהספק חשמלי נמוך, כך שבכל מצב שהוא לא תגרום צריכת המים להפעלת גוף החימום והרתחה חוזרת של המים.

ה'מדיד':

ברבים מהמיחמים, ישנה צינורית חיצונית, המשמשת לחיזוי כמות המים שבמיחם - ה'מדיד' שבה נאגרת כמות מים קטנה. ככל שכמות המים שבמיחם מתרוקנת, כך יוצאים מים קרים מהצינורית שלא התבשלו, ומתערבים עם המים הרוותחים שבמיחם לפי חוק כלים שלובים. נמצא שכל פעולת הוצאת מים מהמיחם מזרימה מים קרים

1. יש לציין כי לא כל הפוסקים חוששים לבעיה זו. לדעת הגרשז"א אין איסור בכך גם כאשר המים שבמדיד לא התחממו כדי יד סולדת, אך ישנם פוסקים אחרים שהחמירו בזאת. (עיין מנח"ש ח"ב סי' ל"ד אות כ"ג. ראה גם בס' "אוצרות השבת" עמ' תקכ"ג-תקל"ב, ובס' "אורחות שבת" ח"א פ"ב אות ל' ובהע' מא-מג, מז)

ריקון המיכל לגמרי:

ברוב המיחמים הסטנדרטיים הקיימים בשוק קיים מנגנון הגנה שתפקידו לנתק את גוף החימום כאשר כלו כל המים מהמיכל. נמצא כי אם יצרוך אדם בשבת את כל תכולת המים עד תומה הוא עלול לגרום לכיבוי גוף החימום.²

במיחמים המאושרים על ידינו, הברז דרכו יוצאים המים, ממוקם תמיד בגובה מסוים מעל תחתית המיחם, כך שאין אפשרות לכלות את תכולת המים ע"י הוצאת מים מן הברז.

גם בתרמוסים החשמליים המאושרים על ידינו נדרשים היצרנים למקם את צינור המשאבה בולט כסנטימטר מתחתית התרמוס, כך שבשום אופן לא יתרוקנו המים ע"י שימוש במשאבה.³

שהיה והטמנה:

ישנו איסור מדרבנן להשהות מערב שבת על גבי כירה גם דבר שכבר התבשל, כדוגמת המים החמים שהתבשלו מערב שבת.

במיחמים ובתרמוסים המאושרים אין חשש של 'שהיה', שכן אין שום אפשרות לווסת בהם את עוצמת החום. ועוד, מחמת שעצם העברת המכשיר למצב "שבת" עושה אותם כ'קטומה'

טבילה:

בנוסף לחששות של איסורי שבת במיחמים ותרמוסים חשמליים, יש לתת את הדעת גם לנושא חיוב הטבילה שכן כל המיחמים המיוצרים בחו"ל מחויבים בטבילה על פי דין.⁵

רובם המכריע של המיחמים המאושרים על ידינו מיוצר בחו"ל, בהם אנו מדגישים בכיתוב בולט לצד סמל הכשרות "מיוצר בחו"ל". להעיר את תשומת לב הלקוחות כי מיחמים אלו מחויבים בטבילה.

תחת אישורינו נמצאת חברה אחת בבעלות שומרי שבת המייצרת בארץ והמיחמים שבייצורה פטורים מטבילה.

בנוסף, ישנן שתי חברות המייבאות מיחמים מחו"ל, אשר חלק ניכר ממוצריהם עוברים פירוק והרכבה מחדש על ידי אנשינו

2. אף במיחם שלא קיים בו מנגנון הגנה זה, ישנו חשש הלכתי, ע"פ מה שכתב המש"ב בס' שי"ח סוס"ק ק"ח ע"י"ש.

3. יודגש כי אסור בשבת להטות את התרמוס או המיחם בכדי להוציא את המים שבתחתיתו. פעולה זו עלולה להפעיל את מנגנון ההגנה (ואף כאשר אינה קיימת מערכת כזו, עדיין יש בזה חשש מסוים ע"פ דברי המש"ב שצוינו בהערה הקודמת) זאת מלבד חשש טלטול 'מוקצה' שיש מגדולי הפוסקים הסבורים שיש למיחם ולתרמוס דין מוקצה בעקבות גוף החימום הלוהט שבהם.

4. סברא נוספת: במכשיר חימום חשמלי לא שייך שמא יחתה מפני שגודל הלהבה מתוכנן מראש ללא צורך טיפול בו באמצע שבת, בשונה מגחלים שדרכם לדעוך, ולא מצאנו בזה שאסרו חז"ל. גם אין לחשוש שייפסק החימום עקב קלקול וכדו' ויבוא לתקנו שכן לא בזה גזרו חז"ל ומילתא דלא שכיחא היא. וע"ע בס' ש"כ (מהדור"ח) פ"א הע' פג והע' רמט.

5. הדרך הפרקטית לטובלם: למלאות את המיחם קודם הטבילה במי ברז רגילים, להכניסו למקוה במהירות ולהוציאו מיד מבלי השתוות יתר על המידה. לאחר הטבילה, יש להניחו לייבוש (כשהוא מונח בתנוחתו הרגילה, לא במהופך) במשך יומיים שלושה, קודם השימוש בו. הרצוי ביותר גם לייבש את חיבורי החשמל במכונת ייבוש שיער חשמלית (-פן).

עוד בנמל. אנו מחמירים כי הפירוק יהיה באופן שהמיחם מתבטל לגמרי מתורת כלי ולא יהיה יכול להחזיק מים כלל, ובאופן שצריך מעשה אומן להחזירו. לאחר מכן הוא מורכב שוב על ידי אנשינו כך שגמר המלאכה נעשה בידי ישראל לפוטרו מטבילה.

על המיחמים משני הסוגים האמורים (הן המיוצרים בארץ והן המפורקים ומורכבים שוב) מצוין באישור: "המיחם אינו צריך טבילה".

קומקומים:

קיימים בשוק קומקומים מיוחדים המשמשים בימות החול להרתחה שגרתית חוזרת ונשנית, ובערב שבת מרתיחים בהם את המים ומעבירים אותם למצב "שבת" של שמירת חום קבועה ללא השפעת תרמוסטט.

למרות זאת עלולים להתעורר מספר בעיות בשימוש בקומקומים אלו בשבת:

א. בקלות וללא שימת לב, או מחוסר ידיעה, אפשר להשתמש בכל תכולת המים ולגרום לכיבוי המכשיר לאחר זמן מה באמצעות מנגנון הבטיחות המנתק את הזרם החשמלי כשהקומקום מתרוקן.

ב. יש מן הפוסקים המחמירים שיש בקומקום חשמלי איסור טלטול מוקצה מחמת גוף החימום החשמלי הלוהט.

ג. בעת נטילת הקומקום מהבסיס והחזרתו נגרמות פעולות של חיבור וניתוק זרם חשמלי, גם כשהקומקום פועל במצב "שבת". הפתרון לכך בדמות נעילת הקומקום לתושבת אינו מושלם לחלוטין שכן אין זו נעילה הרמטית, ובמקרים רבים הקומקום עלול להשתחרר.

ד. באי שימת לב עלול המשתמש להפעיל את ההרתחה בלחיצה על כפתור ההפעלה הסמוך לידית האחיזה.

בימים אלו ממש יצא לשוק קומקום חשמלי מיוחד המאושר על ידי מכונו לשימוש בשבת למהדרין, זאת לאחר שבוצעו בו כל הדרישות המחמירות שדרשנו מהיצרן:

א. הותקן חסם המונע את הורקת כל תכולת המים מהקומקום.

ב. גוף החימום אינו לוהט, כך שלכל הדעות אין בו חשש איסור טלטול מוקצה.

ג. מצב "שבת" נועל היטב את הקומקום לתושבת, ומונע כל אפשרות של הפרדת והחזרת המיחם לבסיסו.

ד. בייצור הראשון של הקומקומים צורף חסם פלסטיק מיוחד, המיועד להכנסה בערב שבת תחת כפתור ההרתחה, על מנת למנוע בטעות וללא שימת לב לחיצה העלולה להפעיל את ההרתחה.

בייצורים הבאים ינעל כפתור ההרתחה אוטומטית עם העברת הקומקום למצב "שבת".